

BEREGI OSZKÁR SZAVALÓ ESTÉJE.

A modern szavalás problémája még nincs megoldva. Csak tapogatóznak benne, tétován keresve a hozzávezető utat. De ma még épen olyan nagy talány, mint a modern színpad. Sejtjük, érezzük, szívvel-lélekkel kívánjuk, de nem látjuk tisztán.

Hang, értelem, érzés, gesztusok és arcmimikának kell összhangba olvadni, hogy az előadó művész tökéletest alkosson.

Ezek jutottak eszembe úgy hirtelen Beregi szavaló estéjén. A Royal nagy termébe díszes publikum gyűlt egybe, hogy kedvenc színészét ünnepelje. Intelligens megértő publikum volt. De a programmon szereplő írókról nem mondhatjuk el valamennyiről ezt.

Néhány úgynevezett „modern“ író azt hiszi, hogy úgy a zseniálításnak, mint a modernségnek avval tesz eleget, ha szennyes ingben, piszkos gallérral, borotvátlanul jelenik meg olyan társaságban, ahonnan, ha nem volna nyilvános — kidobnák.

Ezek persze „Az átkozott költő“ és társai mélyen lenézik Herczeg Ferencet, mert tisztességes ruhában jár s Biró Lajost vagy Molnár Ferencet már vén agyalágyultaknak tartják, mivel tiszta kézelőt mernek viselni. Sőt, talán még mosakodnak is!

A közönség lelkesen ünnepelt. Beregi szépen, érzéssel, nagy hatással szavalt. Ott, ahol páthosz — színpadon kosztümös szerep — kellett, Beregi elsőrendűt produkált. Homér zengő hexaméterei érces muzsikával peregtek, míg Didó és Aeneas nászában a legfinomabb árnyalatokat is visszaadta hangjának csodálatos varázsa.

Majd Dante fenséges sorai hangzóttak fel. Babits Mihály fordításában teljesen megtartották olaszos szépségüket és lüktető ritmusukat.

A klasszikusok előadásában elsőrendű volt Beregi.

Az ismeretlen szerzők, ó-francia és magyar balladák — de különösen a vígok — szavalása valahogyan hidegen hagyott. A csattanóknak, a fordulatoknak itt is megvolt a maguk hatása, de hiába, itt már elvesztette Beregi a drámai páthosz talaját és minden szavából ki lehetett érezni, hogy itt nem érzi magát otthon.

Hangja ide-oda siklott s nem tudta azt a harmonikus művészetet kihozni belőle, ami a klasszikusok szavalásánál oly tökéletes gyönyörűséget váltott ki hallgatóságából.

A harmadik rész volt a modern költők ciklusa.

A költők megválogatását határozottan elhibázta. A versek hangulata sem volt szerencsés összhangzatba olvasztva, mert a legtöbbje az egymásutáni előadásban ütfötte az utána következőt.

Legjobban és legbensőségteljesebben Ábrányi Emil: „Örült a processzión“ költeményét szavalta. Itt találta meg leginkább magát s itt járt legközelebb a páthosz egyszerűségéhez.

Németh Andor szép versének már az alaphangját elhibázta s annak finomságait sehogysen tudta visszaadni.

Hangay Sándor: „Az Isten arca“ (jelen számban bemutatott) meséjéből kifelejtette a melegséget s a mesélő, lágy dajka hangba valahogy akaratlanul is bántó keménység csúszott.

Kosztolányi Dezső, Pásztor Árpád, Karinthy Frigyes és Kiss József verseit többé-kevésbé jól, de nem a tőle megszokott tökéletességgel szavalta.

A közönség hálás volt. De mint a budapesti publikum mindig, most is udvariatlan.

Kiss József verse volt az utolsó. Itt már a közönség felugrált s nem törődve az előadó művésszel zajosan kezdtek kiszállingózni.

A közönség viselkedésénél azonban sokkal

botrányosabb volt néhány írónak öncsinálta ünneplése, ahol a mosdatlan „modern” tenyereknek ugyancsak kijutott a munka.

Beregi mint színész nagy. Mint szavaló-művész elsőrangú, de hiába, a kosztümös szerepekben mégis a legnagyobb. Páthosz, kosztüm és hősi hexaméter kell neki!

Március.

GYÖRGYIKE DRÁGA GYERMEK.

GYÖRGYIKE, DRÁGA GYERMEK. (Színjáték három felvonásban. Irta: Szomory Dezső. Előadták a Vigszínházban.

Szomorýt különben, ettől a drága gyermekétől eltekintve, szeretem. Érdekel a hervadt és melancholikus fáradtsága. Több évezredes kulturátok nyomja, mert semita, ennek a kiváló és magát kiélt, dekadens fajtának

szülötte. És a Nyugaton töltött két évtized színes, beteg, illatos emléke rakott idegesen változó zománcot az öröklött nervozitására. A tetőtlen mondatai, a rapszodikus, egy lankadt gesztusban kivetődő gondolatai nagyon jellemzik őt magát, a hangulatait, az érdekesen következetlen, ki nem alakult és határozatlan féminia egyéniségét. Ami belőle az írásaiban szól, az akár póze, akár önkéntelen líra, mindenképpen csak az övé és másé nem lehet. Emlékezem a novelláira. Apró kis nipppek, olyan hatk, finom, intim holmik, mint valami zománctefelű kis tabatière a rokokóból. Ezeknek a reminiscenciája volt sokban a „N a p a s s z o n y” is. Egy sok színes, finom, törékeny történeti kép, megelevenült Meytens-vagy Watteau-képek, szép barokk vázák életrekelt figurái, parfüm, csipke. Mintha egy zenélő óra éjféle szavára álomszerű élet kelne régi képeiből. Mozaik volt, egymás mellé rakott Mozart-melódiák, amikbe semmi más közöség nincsen, mint egy címlap, amely összekapcsolja valamennyit. Egy indifferens cím. Ugyanez a lazaság a konstrukcióban, sőt, a drámai szerkezet teljes hiánya folytatódott „A rajongó Bolzay lány”-ban. Itt csak a miliő volt más. Frakkok és dekoltált toalettek a krinolin és csattoscipők helyett, Straus és Zerkowitz Mozart és Haydn helyett. Holdfényes, elvont képek, abszens melódiák, szép, finom, stilizált gesztusban. Egy tónus, amelyben nincsen vér és valóság, mondatok, amelyeket emberek nem szoktak mondani, csak leírni. Ebben már éreztem a rejtelmes parfümös fátýolon át néhány karrikaturát is.

És most egyszerre lehullt ez a fátýol. A karrikaturák eleven, lüktető, szinte harsogó alakokká váltak. De mintha a „Györgyike drága gyermek” alakjai idegenül éreznék magukat a napfényben. Szinte támolýognak, annyira megszokták a Szomory halkszavú és titokzatos homályát. Még pislognak egy kissé, talán ezért van ez, hogy a humoruk, amely decens és szinte szomorú volt a homályban, most a világos, racionális keretben kissé durva és közönségessé válik. Szomory most egyszerre egészséges, sőt brutális akart lenni és kemény matériából farag igazi, gorombán valódi alakokat. A legsikerültebb

és igazán teljes való maga egészében. Az átváltozása nagyon hihető. Kár, hogy Szomory ezt a metamorfózist a második és harmadik felvonás között végzi el és a harmadikban már fajt accompli elé állít. A legtöbb lehetőséget ez az átfarmálódás adta volna. Ez lehetett volna a dráma gerince, És ez elsikkadt. A kávéházi törzsasztalfőnök atakja nagyon mulatságos. Ezen frappáns módon excellált a szerző eddig nem is sejtett egészséges jellemző tehetsége. De ezt az alakot készen hagyjuk, ez nem fejlődik a szemünk előtt. Ez hát könnyű is volt, míg a főalak evolúciója a legérdekesebb ponton tört meg.

A drámai ökonómia is csődöt mond. Szomory néhány sikerült vagy kevésbé sikerült alakja a jellemzés tehetségét mutatja vagy sejteti, de az alakokból folyó dráma lehetetlenül rapszodikus, egyes novellák, szép és nem szép scénák logikátlan egymásutánja. Például az első felvonás hatásos és ezernyi alkalmat, lehetőséget, módot kínáló expozi-cióját egyszerűen fölrugja a szerző és elejtve a lehetőségeket, a másodikban egy későbbi, szinte új drámát keres. Majd a harmadikban egy vigjátéki helyzet nem várt és az előzményekből nem következethető derűjébe fullasztja minden várakozásunkat a cselekmény után. Azután, hogy lássuk a szenvedéseket, a vívódásokat, a megenyhüléseket, a lelkek változását, mindent, amiről csak szavakat hallunk, csak szavakat.

A legszebb jelenete volt a színésznövendék szerelmi scénája az első felvonásban. A homályos szobában tanuló ifjú küszködik a sok magolt és látott szerep reminiscenciája ellen, ez egyszer őszinte és közvetlen akar lenni, de nem tud. Elhagyta az idegen helyzetek páthosza: szaval és szaval. Ennek az alaknak és helyzetnek a fájdalmas kómikuma nagyon találó és egészen a Szomory hervatag, melancholikus kedélyéből való. Ez nagyon az övé volt, még a beállításban is.

Mindezek után újra meg kell mondanunk, hogy Szomory Dezső egy hangulatos, finom esztétalélek, egy halk és dekadens poéta, akinek az erőtlensége megbirja a novellát, de nem a drámát. A dráma kialakult, formákat követelő műfaj, amelynek szuverén kíván-

ságai vannak. A kinzó, buta merevségű formákat már senki sem követeli itt sem a dogma nevében, de teljesen szétrúgni a dráma kereteit nem lehet. Akkor inkább ne tessék írni színpadra, tessék megmaradni a novellánál.

Varsányi Irén, ez a drága és meleg asszony volt a legjobb. Az ő gyöngyöző beszédét jól esett hallgatnom. Szerettem a mély és változó tűző szemébe nézni. Az alak rapszodikus különbségeit áthidalta. Igyekezett összekapcsolni a különböző felvonások más és más Györgyikéjét. Góth pompás alakot produkált. Megismerjük a politizáló, naplopó, örökifjú és semmittevő kedves magyar svihákat. Így, ilyen élesen, ilyen találóan még nem láttuk ezt az alakot. Haraszthy Hermin kedves humora jól hatott, különösen jó volt a groteszk helyzetekben. Kemenes Lajos bájos, elegáns, megnyerő fiú.

A rendezésnek nem voltak nagy feladatai. Egy-két szép interiőr, egy rossz kerti díszlet, nagyon, de nagyon vászonnak ható vízháttérrel, ez volt a külsőségben. Zavaros tempó némely jelenetben, indokolatlan decrescendók, ez volt belsőleg.

De a színészek, azok kedvesek, jók, okosak, megértők és mert a magukéból annyit adnak, értük hinni tudok a színpad önálló és teremítő művészetében.

Blas.

~~~~~

A GÚNYVACSORA. (Cena della Boffe.) (Drámai költemény négy felvonásban. Irla: Sem Benelli. Olaszból fordította: Erdős René.)

Vér és bujaság, gitár és lör, bor és téboly, színek, szép szavak, hahota és hörgés a cinquecento Fiorenzája ez. A renaissance olasz paradicsoma. A renaissance harsogó, mámoros, teli színű olaszai, akik most felszabadulva a középkori aszkézis bilincséből, föllélegzenek, örülnek a napfénynek, vadul tépik a rózsákat és a szerelmet, mámoros örömmel tobzódnak az életben. A szavuk is csupa lihegő életerő, csupa szemérmetlen nyíltság. A kitörő energiák, a paraszti, termé-

szétes szépségek, a bájak fölszabaduló kérdésének periódusa ez. Ezt a miliót, ezeket az alakokat írja meg Sem Benelli a Gúnyvacsorában. Az ő Nerije az egészséges, duzzadó, dacos, kérkedő renaissance ember. De a renaissance embere, népe, még féllábbal benne van a középkorban, még sok minden szál és emlék köti oda, nem tud elszakadni. Ime, még itt jár egy tipikus középkori figura, csupa rejtelmesség, gonoszság, ravasz alattomoság, gyáva bujkálás és bosszúvágy. Ez Gianetto.

Ennek a két alaknak a rajza mesteri. Ám a milió körülöttük elhalványul. Rajtuk és a kosztümökön kívül nem éreztem semmit Fiorenzából és a renaissanceból. Csak talán a második felvonás trágár, szemérmellen frazeológiáján át voltak Boccaccio és Bandello-reminiscenciáim. De mivel különben teljesen jellegzetesség nélkül való, sem a helyet nem aposztrofáló a darab nyelve, ez a rész szinte erőltetett módon hatott. Mint egy kuplé-betét.

Nagy hibája a drámának, hogy a szimpátiákat és antipátiákat nem bírja csoportosítani. Kezdetben határozottan sikert kívántam Gianetto bosszújának, mert a Neriék kérkedő ereje és hamissága egyenesen fellázított. Azután undorodni kezdtem attól az alattomos gyávaságtól, ahogyan Gianetto elbánik a hatalmas ellenféllel. Gianetto alattomos bosszúvágya, abnormis ravaszsága, démonikussága, különben nagyon motivált. A gyerekkora óta szenvedett ütlegek, az eredendő gyávaság minden energiáját a ravaszság, az erősebb gyűlölése és a bosszúvágy lelki színeire transzponálták. A raffináltsága, a sátánikus kegyetlensége, amelyben szinte kéjeleg, a középkor aszkézisének perverz szülőtte. Ez az alak a maga komplikáltságában ellentéte Neri nagyvonalú, primitíven hatalmas és szilajon nyílt szobrának. Amikor azután ez a raffinált, sötét hatalom bilincsbeveri a nyílt és romboló renaissance-energiát, akkor ez, Neri belátja, hogy másként nem bír vele, csak a maga eszközeivel. Elkezd ő is a tettetést, a hazugságot, a játékot, álmodja vissza a középkort és kegyetlen, alattomos vadsággal készíti elő a bosszút. De a bosszú nem sikerül, az újkor emberének idegen talaj ez már, rosszul csinálja, belebukik.

Az erők és hatások mesteri csoportosításában a harmadik és negyedik felvonás a legsikerültebb. A Sem Benelli sötét olasz fantáziája itt a színpadilag nagyszerű, raffináltan megcsinált, de irodalmilag selejtes, értékeket nem adó jelenetek és beállítások egész sorát produkálja. Mintha ezzel is azt dokumentálná, hogy mennyire elváltak az irodalom és a színpad útjai. Kegyetlen, füledt levegőjű és véres bosszúdráma ez a két felvonás. A szimpátiánk itt már teljesen Neri oldalán áll, de azért még sem tudjuk kívánni Gianetto vesztét. Végül pedig egy harmadik hal meg, aki szegény, minderről semmit nem tehet. Hol itt az igazság? Igazság szerint Nerinek veszni kell, mert gyalázatosan kérkedő, kegyetlen renaissance-bestia volt, hasonló az oroszlanhoz, amely vérengző, mert oroszlan. Ez a teljesen individuális bűne. A másik ok, mert ő a nyílt erő, a renaissance, belekontárkodik az ármányba, a cselszövésbe, a középkorba. Gianettonak el kell pusztulni, mert gyáva, mert hamis, mert a bosszúja nemtelen és el kell pusztulnia, mert ő a középkor, ő a sötét, infernalis démon-energia, amely pusztuljon el az új világ előmlő, egészséges napfényében. Ám mind a kettő életben marad, csak Gabriello pusztul el, akit alig ismerünk az első felvonásból, aki egy szerelmes, a testvérét szerető hű fiú. Hol itt az igazság, akár az emberi, akár a drámai igazság, kérem?

Az első felvonás, amelyben a tulajdonképpen gúnyvacsora megesik, nagyon színpadi, tempótlan volt. Nem tudtam érezni a vacsorajelenet állandó kreszcendóját, a Neri részegségének emelkedő hevességét a meginduló külső akciót. Itt a dekoráció és a ruhák szintelensége is hatástalan és kiábrándító volt. Színek, foltok, harsogások kellenek ide, ez a cinquecento, ez Fiorenza!

A második felvonás falszine jó volt és reliefet adott az alakoknak, mint egy nyugodt függöny. A börtönjelenetben elejtett a rendezés egy hatásos lehetőségét. A három megcsalt aszszony megjelenését teátrálisan kellett volna csinálni. A sötét ajtónyílás fekete foltjában három magas, fehér fátyolos nőalak hirtelen, egyszerre, amint egyenlő léptekkel, lassan jön lefelé... Így szerettem volna. A raffinált Gia-

netto nem igen mond le az ilyen kínálkozó szcénikai hatásokról!

Törzs nagyon jó volt. A gyáva, alattomos, ravasz Gianetto alakja teljesen sötét, közepkori és groteszk rajzot kapott az ő interpretálásában. A kaján irigység, a vigyorgó düh átmenetét komisz hencseregéssé a megkötözött oroszlánna szemben, azután tébolyig fokozódó félelmet, egy folytonos graduáció evolutív fejlődésében adta. Kiváló volt. Kürti József csupa

erő, energia, szilajság volt Neri alakjában. A börtönjelenet változatait, különösen a tettettet örültséget, frappánsan és meglepő fordulatokkal adta. Érdekes, színes volt Kertész. Nagyon szépen beszélt Zala Karola és Nagy Terus, akit most oly ritkán hallunk.

A fordítás Erdős René műve. Plasztikus és különösen a második felvonás frivol részleteiben igyekezett jellemző is lenni.

Blas.

Pechán József festménye

AZ IGAZSÁG TŰZ, MELY VILÁGÍT ÉS ÉGET.